

nuno potrebnimi novogradnjami v Ljubljani kažejo, da se praksa financiranja pogosto razhaja z našimi pobožnimi željami, tudi glede novega sedeža akademij nisem optimist. Veliko bolj realna se mi zdi možnost umestitve akademij v območje nekdanje tovarne Rog, saj bi gradnjo lahko financirali kot prenavo kulturnega spomenika iz evropskega denarja ob samo 15-odstotni lastni udeležbi. Pred tem pa je treba izpolniti dva pogoja ministra dr. Jureta Zupana, in sicer: pridobiti je treba soglasje univerze in izvesti preizkus, ali se zahtevana kvadratura na tem zemljišču »izide«. To potrjuje tudi preverba situacije arhitekturnega biroja Sada-Rog. Arhitekt Boštjan Vuga je mnenja, da je kompleks tovarne Rog in Tobačne tovarne za mesto priložnost izjemno sodobnega pristopa. »Pri obeh primerih gre za kompleks, ki nudi kvaliteto dediščino z možnostjo sodobne nadgradnje. Oba sta locirana na notranji mestni ring, vsak s svojim urbanim in arhitekturnim potencialom.« Projekta sta ob drugih predlogih visela na stenah v galeriji Kresija pod naslovom Vizije So! »Projekti za Ljubljano, predstavljeni v sklopu Društva arhitektov Ljubljana, odpirajo na podlagi javne predstavitve konkretnih uresničljivih arhitekturnih vizij argumentirani dialog o zelenem ciljnim stanju v prostoru,« sta ob razstavi zapisali arhitektka Ilka Čerpes in Andreja Jug.

Predlog mladega arhitekta

»Glede Cukrarne je bilo menda že vse povedano,« je nekoliko razočaran dr. Peter Krečič. »Moje mnenje je, naj si ljubljanska mestna uprava z županjo na čelu še enkrat ogleda predlog prenove in dozidave Cukrarne avtorja arhitekta Matevža Grande. Mladi arhitekt je predlog izdelal kot svoje diplomsko delo pri prof. Milošu Florjančiču. Načrt izvrstno programsko poveže prenavo Cukrarne z idejo namestitve celotne mestne uprave v prenovljeni objekt ter novogradnjo v neposredni bližini. S tem reši historično industrijsko stavbo na celovit in spomeniškovarstveno korekten način ter koncentrira mestne oddelke ter urade na eni lokaciji. Težko bo sicer neboleče izpeljati povezavo podaljška Njegoševe na križišču s Poljansko.«

Statično je objekt Cukrarne dotrajan. Zanima me, zakaj vztrajati pri njegovem obstoječem stanju? »Z nekaj volje je mogoče obnoviti kateri koli spomenik,« odgovori dr. Damjan Prelovšek. Prepričan je, da smo danes s tehničnega stališča sposobni reševati tudi precej hujše podrtije. »Prvi pogoj za to je, da spomenika ne obravnavamo kot ekonomsko kategorijo, kajti po tej logiki šteje le cena kvadratnega metra.« Glede na to, da smo v našem glavnem mestu brezbrizno podrti že velik del historične substance, se moramo toliko bolj odločno zavzeti za tisto, kar je ostalo. »Ne nazadnje se vsak narod najbolj neposredno zave svoje identitete v stiku z lastnimi kulturnimi spomeniki, ki pričajo o življenju in duhovnem obzorju njegovih prednikov. Spomnimo se samo, kako nam najbolj ostajajo v spominu pomembne stavbe, s katerimi smo se srečali že v šolskih klopeh.«

Donosnost mesta

Kaj ponuja posamezen objekt mestu in kaj potencialnem developerju, sem vprašal gospoda Jožeta Novaka iz podjetja IMOS, ki je lastnik kompleksa Tobačne tovarne. »Preobrazba kompleksa Tobačne tovarne iz sedanjih proizvodnih in skladiščnih objektov je glede na značaj in lego priložnost za državo, regijo in mesto. Ponuja razvoj, dopolnitev in razširitev ponudbe centralnega dela mesta, lociranje evropskih programov mesta, razvoj oziroma okrepitev subcentra jugovzhodnega dela mesta – Viča. Tobačna tovar-

»Je eden največjih in najkvalitetnejših tovarniških kompleksov v Ljubljani iz druge polovice 19. stoletja. Nekoč sem zapisal, da gre za pravi tovarniški Versailles, nekoč lepo osno urejen, obdan z zelenicami in kvalitetno ograjo. Če bi mesto imelo kakšno vizijo, bi ga že davno odkupilo in v njem brez posebnih težav izvedlo program denimo vseh treh umetniških akademij s številnimi dodatnimi prostori za prikazovanje produkcije teh akademij in dovolj velikih prostorov, galerij, gledaliških in drugih dvoran, namenjenih širši javnosti. Uspešna izvedba zadnjega mednarodnega grafičnega bienala v okoliščinah, ki zanj niso bile idealne, govori v prid tej ugotovitvi. Sedanji lastnik se želi predstaviti kot kulturno občutljiv, kar pa bo moral šele dokazati le s primernim celovitim programom za celotno tovarno. Drobljenje programa je že v bližnji preteklosti pokazalo, da spomeniškiemu kompleksu škodi. Kompleks je velik in omogoča izvedbo obsežnega in kvalitetnega programa, za katerega pa je treba veliko truda in naporov. Zato se je treba zavedati nevarnosti bližnjic, ki pomenijo zlasti drobljenje programa in s tem izgubo možnosti za celovito prenavo objektov in v končni posledici amorfen, neobvladan kompleks, urejen po okusu drobnih lastnikov oziroma najemnikov.«

Dr. Peter Krečič iz Arhitekturnega muzeja Ljubljana

na je tipičen primer, ki bo prispeval, da se težišče razvoja z obrobja prenaša v osrednji del mesta. »S katerimi parametri valoriziramo posamezne objekte s stališča lastnika, hočem izvedeti od tržno naravnane akterja. »Valorizacija obstoječih objektov in urejenosti zemljišč Tobačne tovarne je večplastna. Izhajamo iz spoštljivega odnosa do preteklosti, dediščine in obstoječih kulturnih vrednot. Hkrati preverjamo primernost objektov in lokacije za programski razvoj današnjega in bodočega časa. Poleg valorizacije kulturnih vrednot bomo zagotovili tudi gradbeno-tehnično valorizacijo objektov, njihovo funkcionalnost v skladu s primernostjo lokacije in novih programov, ki temelji na ekonomski valorizaciji.« Kateri program predlagate? »Mešan, mestotvorni program, ki se bo gradil in konkretiziral na nadgradnji identitete tega mestnega predela in potrebe končnih uporabnikov. Predlagamo poslovne prostore, stanovanja, tudi izobraževalni in kulturni program, kolikor bo izražen tudi konkreten oziroma realen interes za nakup ali najem s strani tovrstnih izvajalcev dejavnosti,« zaključuje svoje vizije Jože Novak iz podjetja IMOS.

»Problem našega glavnega mesta je seveda v preselitvi trgovske dejavnosti v BTC, s čimer je središče obsojeno na životarjenje. Glede na to, da iz njega izginjajo še druge veleblagovnice, na primer nekdanja Metalka, nisem čisto prepričan, da bo novi Šumi res odločilno pomagal k ozdravitvi Ljubljane. Mesto praktično živi od okoli 50 tisoč študentov, ki mu zagotavljajo potreben utrip. Brez tega bi bila prestolnica Slovenije mrtva,« dopolnjuje dr. Damjan Prelovšek.

Gradnja ne bo enostavna

Okrog območja nekdanje tovarne Šumi je bilo zapravljenih in zapisanih veliko besed. Potrjena idejna rešitev arhitekta prof. Borisa Podrecca je bila osnova za izdelavo zazi-

dalnega načrta. Dr. Peter Krečič vidi težavo predvsem v neodločnosti mesta Ljubljana. »Po menda treh natečajih v minulih petindvajsetih, tridesetih letih bi bil že čas, da se mesto odloči, kaj pravzaprav v tem delu mesta potrebuje! Potem naj najde investitorja, ki bi se končno lotil gradnje.« In gradnja ne bo enostavna! »Pod Šumijevim kompleksom pričakujejo zanimive arheološke najdbe, ki bodo odprle vprašanje, kako jih v čim večji meri prezentirati *in situ*.« Samoumevno se mu zdi, da je treba obravnava širšo celoto, to je med drugim reševati parkirišča pod Kongresnim trgom in pri tem računati, da so le v območju Šumija mogoči vstopi in izstopi, če hočemo seveda Plečnikovo ureditev trga prenoviti na ravni, kakršno tako pomembno delo zasluži. »Ta ne prenese – razen prvin, ki so jih po zadnji vojni odstranili – nobene dodatne cestne opreme, morebitnih stopnic, klančin, cestne signalizacije ipd. Isto velja za Zvezdo! Medtem ko bi, kot sem že večkrat javno predlagal, po Plečniku zasnovani Južni trg uredili na novo z vsebino palače predsednika republike v osi trga na severni strani.«

Slovinci nadarjeni stavbarji

V mestu mora obstajati tradicija, je prepričan dr. Prelovšek. Slovenci smo zelo navezani na literaturo, ki s prevodom izgubi poetično moč. Hiš se ne da prevajati. Zakaj je arhitekturna dediščina za slovenski narod toliko pomembna in je v senci literature, vprašam dr. Damjana Prelovška. »Arhitektura je vrst umetnosti in kot taka eden od viškov ustvarjalnega duha. V tem primeru slovenskega. In če se ozremo po njej v našem prostoru, se zdi, da smo Slovenci posebno nadarjeni stavbarji. Spomnimo se samo: Fabianija, Plečnika, Vurnika, Ravnikarja. Verjetno ni naroda na svetu, ki bi ob tako skromni številčnosti dal toliko nadpovprečnih ustvarjalcev! K temu je gotovo prispevala naša racionalna narava, ki se je kalila ob

napornem preživetju na zgodovinskem prepihu, po drugi strani pa tudi križanje vplivov evropskega severa z Mediteranom.«

Pogrevanje tujega nikogar več ne prepriča

»Ljubljanska šola za arhitekturo je žal zelo slaba,« ugotavlja dr. Prelovšek na vprašanje, ali ljubljanska šola za arhitekturo vzgaja arhitekta, ki bodo znali nadgrajevati identiteto naroda. »Na njej uči veliko povprečnejšev, ki se doslej še nikjer niso izkazali. Ti ovirajo vsakršno odpiranje šole in njeno preveritev z novimi uveljavljenimi strokovnjaki. Poleg tega študentje niso deležni nobenega sistematičnega zgodovinskega pregleda, ki bi jim razširil obzorje. K sreči je danes več možnosti nadaljevanja študija na tujih univerzah. Kakor je to po eni strani koristno, pa diplomanti doma ne prejmejo tistega nujnega temeljnega znanja, ki bi jim omogočilo ujeti stik z lastno arhitekturno tradicijo. Za združeno Evropo pa bomo zanimivi le, če bomo znali upoštevati prav to, kajti posnemanje in pogrevanje tujega nikogar več ne prepriča. Po takšni poti lahko postanemo le arhitekturna provinca Evrope.«

Industrializacija je pustila mestom velike in votle objekte. Vzpostavitev kriterijev vrednotenja je odvisna od sistema živitih vrednot posameznika. Danes gradimo nakupovalna središča, zabavišne centre, mestne obročje, komplekse multikinodvoran, velika parkirišča, letališke terminale... V dobi informatike so to volumni in ogromne površine, ki jih bodo naslednje generacije v prid ohranjanja spomina na našo dobo mestnega razvoja najbrž ščitila in ohranjala. S kakšnimi parametri in katerimi vrednotami, pa je vprašanje kolektivne zavesti, ki jo danes tako ali drugače oblikujemo mi.